

Turizm Pazarlaması Açısından Sürdürülebilir Turizm Kavramı ve Uygulama Örnekleri

Özer Yılmaz¹

Fatma Zeybek²

Özet

Turizm küresel ve yerel düzeyde sürekli büyüyen ve ekonomik açıdan önemli sektörlerin başında gelmektedir. Toplumda çevresel farkındalığın artış göstermesi ile birlikte turizmin bilinçli ve sürdürülebilir bir şekilde planlanması ve geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Sürdürülebilir turizm; mevcut kaynaklar ile turistlerin ihtiyaçlarını yüksek düzeyde karşılamakta, ziyaretçilere önemli deneyimler yaşatmakta ve sürdürülebilirlik konularında bilinçlerini artırmaktadır. Mevcut kaynaklar ile kültürel ve çevresel turizmin ihtiyaçları giderilmekte ve bu kaynakların gelecek nesillere aktarımı sağlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm ile ekonominin sürdürülebilirliğinin sağlanması, yerel kesimin turizme katılımının artırılması, finansal ve sosyal yararların adil ve eşit bir şekilde dağıtılması, yerel toplumların sosyal refahının sağlanması ve bu toplumların tarihi mirasına ve kültürüne sahip çıkılması ile mevcut zenginliklerin korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması, kaynak verimliliğinin sağlanması; havanın, suyun ve toprak kirliliğinin azaltılması, turistlerin ve turizm çalışmalarının yarattığı atıkların en aza indirgenmesi amaçlanmaktadır. Sürdürülebilir turizm faaliyetleri ile doğal, sosyal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilir şekilde kullanımı, aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması önem arz etmektedir. Bununla birlikte; doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunması, yerel ekonomilerin desteklenmesi, yerel toplulukların turizm sektörüne katılımının sağlanması, çevresel iyileştirmelerin gerçekleştirilmesi ve böylece turizm deneyiminin kalitesinin artırılması sürdürülebilir turizmin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, turizm endüstrisi ile yerel toplulukların birlikte çalışmaları desteklenir ve turizm

1 Doç. Dr. Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, oyilmaz@bandirma.edu.tr.
ORCID ID: 0000-0002-8207-8682

2 Doktora Öğrencisi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, İşletme A.B.D.
fatmazeybek@ogr.bandirma.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3525-0520

personellerine sürdürülebilir turizm hakkında eğitimler verilir. Bu çalışmada, sürdürülebilir turizm kavramı ve gelişimi, sürdürülebilir turizmin amaçları, sürdürülebilir turizmin sağladığı faydalar ve yarattığı fırsatlar, sürdürülebilir turizmin ilkeleri, Dünya’da ve Türkiye’de sürdürülebilir turizm uygulamaları ile ilgili detaylı bilgiler sunulmuştur. Bu bilgilerin hem literatüre hem de araştırmacılara katkı sunacağı düşünülmektedir.

1. Sürdürülebilir Turizm

Bu başlık altında öncelikle sürdürülebilir turizm kavramı ve gelişimi, sürdürülebilir turizmin amaçları, sürdürülebilir turizmin sağladığı faydalar ve yarattığı fırsatlar, sürdürülebilir turizmin ilkeleri hakkında bilgi verilecek, daha sonra ise Dünya’da ve Türkiye’de sürdürülebilir turizm uygulamaları açıklanacaktır.

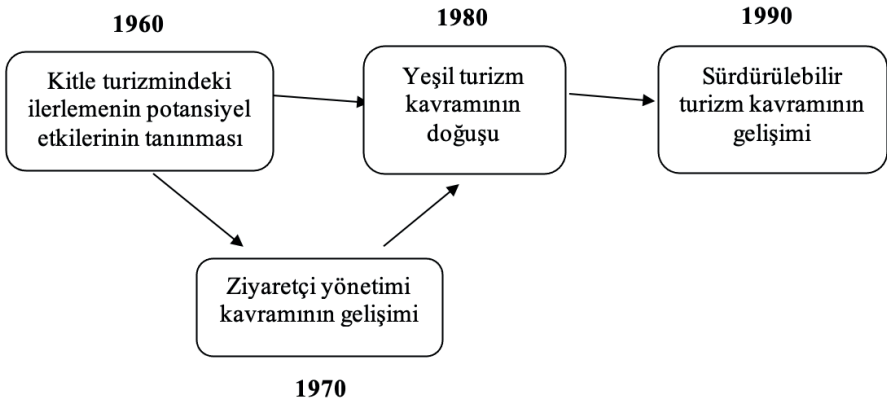
1.1. Sürdürülebilir Turizm Kavramı ve Gelişimi

Dünyada son 20-30 yılda meydana gelen hızlı ve derin değişimler, turizm sektöründe de değişimlere neden olmuştur. Siyasi ve ekonomik alandaki küresel düzeydeki yeniden yapılanmalar, turizm sektörünün hızlı bir şekilde büyümesine zemin hazırlamıştır. Sektörün bu derece hızlı ve yapısal değişimine etki eden en önemli faktörlerden bir tanesi de sürdürülebilir kalkınma kavramının benimsenmeye başlamasıdır (Butler, 1999: 7-8). Sürdürülebilir kalkınma, kaynakların kullanımının, yatırımların yönünün, teknolojik gelişmelerin yönlendirilmesinin ve kurumsal değişimin uyum içinde olduğu ve hem bugünkü hem de gelecekteki insan ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması için kurumsal değişimin uyum içinde kullanıldığı bir değişim sürecini (Jeronen, 2020: 1) ifade etmektedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere sürdürülebilir kalkınma, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama noktasında bir eksiklik yaratmadan, bugünkü ihtiyaçların karşılanmasıdır.

Sürdürülebilir kalkınma konusunda çalışma yapılan öncelikli sektörlerden bir tanesi de turizm sektörüdür. Çünkü bir ülke ya da bölgede turizm sektörünün gelişimini sağlamak için, turizmin temel unsurlarını oluşturan doğal ve sosyo-kültürel kaynaklar geri dönüşü olmayacak şekilde zarar görebilmektedir (Demirbulat ve Dinç, 2017: 21). Ortaya çıkan bu durumun, gelecek nesillerin turizm faaliyetlerinden etkin bir şekilde yararlanmasını engelleyebileceği gibi sürdürülebilir kalkınmaya da zarar vermesi muhtemeldir.

Yukarıdaki bilgiler ışığında, turizm sektöründe de sürdürülebilirliğin sağlanabilmesinin oldukça önemli olduğu anlaşılmaktadır. Dünya Turizm Örgütü’nün (1998: 20-21), çevrenin, ekosistemin, biyolojik çeşitliliğin ve sosyo-kültürel unsurların gelecek nesiller için korunurken, mevcut

kaynakların turistler ve bölge halkının ihtiyaçlarını karşılamak için kullanıldığı bir yaklaşım olarak tanımladığı “sürdürülebilir turizm” kavramı bir başka kaynakta ise “bugün ve gelecekte kültürel değerlerin korunması yolu ile yerel kültürlerin nesilden nesile aktarılmasını sağlayarak elde edilen ekonomik faydanın hem yerel halk hem ziyaretçilerin memnuniyetini sağlaması” şeklinde ifade edilmiştir (Dünya Turizm Örgütü, 1998: -21). Butler (1993) sürdürülebilir turizmi, “bir bölgede süresiz olarak varlığını sürdürebilecek formda olan turizm” olarak açıklamıştır (Butler, 1993: 29). Bircan, Ülker, Güneş ve Karakoç (2010, s.18) ise mevcut destinasyonların gelecek nesillerin gereksinimlerini de karşılayabilecek şekilde yeni turizm fırsatlarının sürdürülebilirliğini sağlarken turizm sektörünün büyümeye devam edebileceğini ifade etmişlerdir (Bircan, Ülker, Güneş ve Karakoç, 2010: 18). Açıklamalardan da anlaşıldığı üzere ortak gaye, mevcut kültürel ve çevresel turizm kaynaklarının bugünün turizm ihtiyaçlarını gidermesi ve gelecek nesillere de aynı şekilde aktarılabilmesidir (Süzer ve Doğdubay, 2022: 259). Dolayısıyla sürdürülebilir turizm sadece çevrenin korunmasını değil, aynı zamanda uzun vadeli ekonomik sürdürülebilirlik ve sosyal adaleti de kapsamaktadır. UNWTO ayrıca, sürdürülebilir turizmin belirli bir turizm türü olmadığını, tüm turizm faaliyetlerinin hatta “kitle turizmi” nin de sürdürülebilir olması gerektiğinin altını çizmektedir (UNWTO, 2011). Bu kapsamda, sürdürülebilir turizmin doğuşuna ve gelişimine değinmekte fayda vardır. Sürdürülebilir turizmin kronolojik gelişimi Şekil 6.1’de gösterilmektedir.

Şekil 6.1. Sürdürülebilir turizmin kronolojik gelişimi

Kaynak: Swarbrooke, 1999: 8.

Swarbrooke (1999:8) sürdürülebilir turizmin kronolojik gelişimini dört aşamada değerlendirmiştir. 1960’lı yıllarda kitle turizmindeki ilerlemelerin

yarattığı etkiler ortaya çıkmış ve bu yıllarda “ucuz paket tatil” anlayışının gelişmesi turizmin giderek yaygınlaşmasını sağlamıştır (Akış, 1999: 37). 1970’lerde ziyaretçi yönetimi kavramı gelişim göstermiş ve kitle turizminde turist sayısı hızla artmıştır. Bu durum turizmin çevreye olumsuz etkilerine neden olarak sürdürülebilirliğin gelişmesini de teşvik etmiştir (Bahar, Samırkaş ve Çelik, 2015: 28-29). 1980’li yıllarda turizmin etkileri üzerine yapılan çalışmalar ilgi görmeye başlamış ve yeşil turizm kavramı ön plana çıkmıştır. Yeşil turizmin ortaya çıkması ile çevrenin korunması önem kazanmış, çevresel farkındalık oluşmaya başlamış ve bu farkındalık küresel boyutlara ulaşmıştır. Brutland Raporu’ndan (1987) sonra, turizm akademisyenleri ve uygulayıcıları sürdürülebilirliğin turizm üzerindeki etkilerini değerlendirmeye başlamıştır. Dolayısıyla “yeşil turizm” ve “yeşil konular” gibi kavramlar ön plana çıkmaya başlamıştır. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise “sürdürülebilir turizm” kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Swarbrooke, 1999: 8). Sürdürülebilir turizm, yerel toplumun önemini vurgulayan ve turizmin ekonomik faydalarını en üst düzeye çıkarmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Swarbrooke, 1999: 8). Sonrasında; ekolojik etkinlikler bazında ve farklı adlar altında, otel, seyahat acentası ve/veya turizm birliklerine çeşitli ödül/etiket verme şeklinde kurulan sertifikasyon programları oluşturulmuştur (Kahraman ve Türkay, 2006: 124). Daha sonrasında sürdürülebilir turizm, erken dönem çevreci anlayışları ele alan, ekonominin kalkınması, nüfusun refahı ve çevrenin korunması için bir araç olarak görülebilecek daha bütünsel yaklaşımlara doğru ilerleme katetmiştir. Toplumda bu farkındalığın oluşması ile birlikte turizm politikaları ve kurumsal girişimler tüm bölgesel düzeyleri etkisi altına alarak kavramın yayılmasını, ona anlam ve değer verilmesini sağlamıştır (Torres-Delgado ve López Palomeque, 2012).

1.2. Sürdürülebilir Turizmin Amaçları

Sürdürülebilir turizm, hem turizmin ekonomiye ve topluma katkısının sürdürülebilir şekilde büyümesini hem de kaynakların ve çevrenin sürdürülebilir kullanımını gerektirmektedir (Liu, 2003: 465). Bu bağlamda mevcut kaynakların plansız bir biçimde kullanılmasına karşı çıkan sürdürülebilir turizmin amaçları, Birleşmiş Milletler Çevre Programı ve Dünya Turizm Örgütü’nün (2005) raporunda belirtilmiştir ve aşağıda açıklanmıştır.

- 1) **Ekonomik Sürdürülebilirlik:** Turizm hedeflerinin ile girişimlerin uzun vadede gelişiminin süreklilik göstermesi için rekabet gücünün ve kapasitesinin artırılması gerekmektedir.
- 2) **Yerel Katkı:** Destinasyonlarda, yerel kesimin katılımının artırılması ile elde edilen kazançlar, yerel ekonominin başarı potansiyelini yükseltmektedir.

- 3) **İstihdam Kalitesi:** Cinsiyet, ırk, engelli vb. ayrımı yapılmaksızın, iş olanaklarının niteliğinin artırılması, hizmet kalitesinin iyileştirilmesi gerekmektedir.
- 4) **Sosyal Eşitlik:** Maddi durumu olmayan insanların erişebildiği fırsatların, ücretlerin ve yönetimlerin iyileştirilmesi de dahil olmak üzere, finansal ve sosyal yararların adil ve eşit bir şekilde dağıtımının sağlanması gerekmektedir.
- 5) **Ziyaretçi Memnuniyeti:** Cinsel yönelim, ırk, kapasite vb. ayırım yapılmaksızın tüm ziyaretçilerin korunaklı ve tatmin edici bir şekilde yaşaması sağlanmalıdır.
- 6) **Yerel Kontrol:** Genel çevrede turizmin yönetimi ve gelecekteki gelişimi hakkında düzenleme yapılması ve temel liderlik konusunda gerekli yerel toplumla bağlantı kurularak, etkileşime geçilmesi amaçlanmaktadır.
- 7) **Toplum Refahı:** Her türlü sosyal yolsuzluk ve çevresel sömürgecin önüne geçilerek, yerel toplumların sosyal yapılarının, varlıklarının, konforunun ve kişisel memnuniyetinin korunması ve güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- 8) **Kültürel Zenginlik:** Yerel toplumların tarihi mirasına, kültürüne, geleneklerine ve dikkat çekici özelliklerine saygı duyulması ve bu zenginliklerin korunması gerekmektedir.
- 9) **Fiziksel Bütünlük:** Hem kentsel hem de kırsal manzaraların doğasını korumak ve geliştirmek, yeryüzünün fiziksel ve görsel değerlerinin kalitesi korunmalıdır.
- 10) **Biyolojik Çeşitliliğin Korunması:** Karakteristik bölgelerin, yaşam alanlarının korunmasını sağlamak, yabani yaşamın olumsuz etkileri minimize edilerek ve bu alanların korunması desteklenmelidir.
- 11) **Kaynak Verimliliği:** Turizm faaliyetlerinin kullanımı ve geliştirilmesinde kıt kaynakların kullanımının sınırlandırılmasıdır.
- 12) **Çevresel Kaynakların Korunması:** Havanın, suyun ve toprağın kirliliğinin, turistlerin ve turizm çalışmalarının yarattığı atıkların en aza indirgenmesi gerekmektedir.

1.3. Sürdürülebilir Turizmin Sağladığı Faydalar ve Yarattığı Fırsatlar

Turizm ile ilgili faktörleri dengeli bir şekilde ele alarak, faaliyetleri planlı bir şekilde yönetmeyi amaçlayan sürdürülebilir turizm yaklaşımının çevresel,

sosyal ve ekonomik boyutlarda birçok fayda sağlayabileceği düşünülmektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin sağlayacağı faydalar şu şekilde sıralanabilir (Şahinoğlu Yayla, 2021: 93-94; Kuter ve Ünal, 2009: 148):

- Sürdürülebilir turizm; turizmin doğal, kültürel çevre ve insanlar üzerindeki etkilerini anlamayı teşvik eder.
- Sürdürülebilir turizm faaliyetleri, biyoçeşitliliğin korunmasına katkıda bulunur.
- Sürdürülebilir turizm, yerel toplulukların da dahil olduğu toplumun tüm kesimleri arasında karar almayı ve böylece turizm ile diğer kaynak kullanıcılarının birlikte var olmasını amaçlar. Ekosistemin taşıma kapasitesine uygun turizm gelişimini sağlayan planlama ve imar içerir.
- Sürdürülebilir turizm, yenilenemeyen kaynakların minimum kullanımını özendirilmekte ve teşvik etmektedir.
- Çevresel açıdan sürdürülebilir turizm, bir topluluğun ekonomik ve sosyal yararına doğal ve kültürel kaynakların önemini gösterir ve bunları korumaya yardımcı olur.
- Sürdürülebilir turizm, negatif etkilere karşı turizmin etkilerini izler, değerlendirir ve yönetir.
- Sürdürülebilir turizm faaliyetleri, yerel halkın katılımı ve koordinasyonunu amaçladığından, yerel istihdamı artırır ve yerel ekonomiyi çeşitlendirmeye yardımcı olur.

Yukarıda da görüldüğü üzere sürdürülebilir turizm faaliyetleri doğru yönetildiği takdirde hem yöre halkına hem bölgesel kalkınmaya hem de doğal kaynakların korunması adına birçok fayda sağlayabilmektedir. Bununla birlikte sürdürülebilir turizm felsefesinin benimsenmesi halinde turizm sektörünün orta ve uzun vadede rekabet avantajı sağlayabilmesi de mümkündür. TÜSİAD'ın (2012, s.59) sürdürülebilir turizm ile ilgili raporunda bu fırsatlar “Katma Değer”, “Altyapı”, “Verimlilik” ve “Ekolojik ve Kültürel Hizmetler” başlıkları altında toplanmıştır. Sürdürülebilir Turizmin yarattığı fırsatlar Tablo 6.1’de detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 6.1. Sürdürülebilir Turizmin Yarattığı Fırsatlar

<p style="text-align: center;">Katma Değer</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turizmde farklılaşması ve rekabet avantajı • Marka değeri oluşturmaları ve pozitif sosyal imaj • Alternatif turizm çeşitlerinin yaygınlaştırılması (örn. Eko-turizm, agri-turizm vb.) • Bölgesel kaynakların verimli kullanımı ve pazarlanması • Sürdürülebilir ve yeni tasarımlar, teknoloji ve bio-ürünlerin üretimi • Güvenli seyahat prensibi ve sigorta şirketlerinin artan önemi 	<p style="text-align: center;">Altyapı</p> <ul style="list-style-type: none"> • Doğayla dost tesislerin inşası • Engelli ve 3. yaş grupları için gerekli alt yapı, ulaşım yatırımları ve teknolojik inovasyon fırsatları • Kendi tükettiğini üretme prensibini benimseyen sınırlı ve yeşil enerji tüketen bölgelerin oluşturulması
<p style="text-align: center;">Verimlilik</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su ve enerji kullanımının düzenlenmesi ve azaltılması • Katı ve sıvı atık seviyesinin aşağıya çekilmesi, yeniden kullanımı ve geri kazanımı • Tesislerde geri dönüşümlü malzeme ve izolasyonu/yalıtımı ile enerji verimliliği • Alternatif ve yenilenebilir enerji kullanımı ile düşük maliyetlerin sağlanması 	<p style="text-align: center;">Ekolojik ve Kültürel Hizmetler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sürdürülebilirlik alanında yeni iş alanlarının ortaya çıkması (örneğin, sertifikasyon danışmanlık ve denetleme hizmetleri) • Arazi kullanım yönetiminin ve şehir planlamasının yeni iş alanları olarak ön plana gelmesi • Eko-tarım uygulamalarının yeni ürünleri ve organik tarım pazarını oluşturması • Doğal ürün pazarında canlanmanın sağlanması • Yerel insan kaynaklarının eğitim olanaklarından faydalanmaları ile istihdam havuzunda kalite artışının gerçekleşmesi

Kaynak: Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği [TUSİAD], 2012: 59

2. Sürdürülebilir Turizm İlkeleri

Sürdürülebilir turizmin yerel, bölgesel, ulusal ya da uluslararası düzeyde başarı elde edebilmesi turizmde çevreye minimum zararı olan stratejilerin benimsenmesi, toplumun çevresel farkındalığının artması, insanların bilinçlenmesi ve bu minvalde turizm ilkelerinin planlanıp yönetilmesine bağlıdır (Holden, 2008: 163). Buna göre sürdürülebilir turizmin on ilkesi Garrod ve Fyall (1998: 202) tarafından belirlenmiştir ve bu ilkeler aşağıda belirtilmiştir.

- **Kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımı:** Doğal, sosyal ve kültürel kaynakların korunması ve sürdürülebilir şekilde kullanımı büyük öneme sahiptir. Bu kaynakların sürdürülebilir olması, uzun vadede iş becerisi oluşturabilir.
- **Aşırı tüketimin ve atıkların azaltılması:** Turizme katkı sunulması için tüketim faaliyetlerinin çevrede uzun vadede oluşturduğu zararların minimize edilmesi ile bu zararların maliyetlerinin azalması muhtemeldir. Dolayısıyla ihtiyaç dışı, gereksiz görülen tüketim harcamalarının sınırlandırılması ve atıkların azaltılması önem arz eder.
- **Çeşitliliğin korunması:** Doğal, sosyal ve kültürel çeşitliliğin korunması ve teşvik edilmesi, uzun vadeli sürdürülebilir turizm için esastır. Bu esas endüstrinin dayanıklılığı için de temel oluşturmaktadır.
- **Turizmin planlamaya entegre edilmesi:** Ulusal ve yerel stratejik planlama çerçevesine entegre edilmesi ve çevresel etki değerlendirmeleri açısından uzun dönemde turizmin sürdürülebilirliğini artırmaktadır.
- **Yerel ekonomilerin desteklenmesi:** Çok çeşitli yerel ekonomik faaliyetleri destekleyen turizm, çevresel maliyet ve değerleri de dikkate alarak hem ekonomiyi korumaktadır hem de çevresel zararları önlemektedir.
- **Yerel toplulukların katılımı:** Yerel toplulukların turizm sektörüne katılımı; onlara fayda sağlar, çevreyi iyileştirir ve turizm deneyimi kalitesini artırır.
- **Paydaşlara ve kamuoyuna danışma:** Turizm endüstrisi ile yerel topluluklar, kuruluşlar ile kurumların birlikte çalışmaları ve kurumlar arasında istişarelerin olması; olası problemlere çözüm üretilmesini sağlamakta ve ilgili konularda karşılıklı danışma olanağı sunmaktadır.
- **Personelin eğitimi:** Sürdürülebilir turizmi benimseyen bir personel eğitimi ile her düzeyde yerel personelin istihdamı sağlanır ve bu durum da turizm ürünlerinin kalitesini artırır.
- **Sorumlu turizm pazarlaması:** Turizme sorumlu bilgi sağlayan pazarlama, destinasyon bölgelerinin doğal, sosyal ve kültürel çevrelerine olan saygısını artırmaktadır ve müşteri memnuniyetini artırmaktadır.
- **Araştırmanın gerçekleştirilmesi:** Turizm faaliyetlerinde etkili veri toplanması ve analizlerin gerçekleştirilmesi ile ilgili araştırmaların sektör tarafından takibi sorunların çözülmesine destek olmaktadır. Araştırmalardan elde edilen bilgiler; destinasyonlara, sektöre ve müşterilere katkı sunmaktadır.

3. Sürdürülebilir Turizm Uygulamaları

Sürdürülebilir turizm uygulamaları, 1992 yılında Rio konferansı sonucunda Gündem 21 ve sürdürülebilirliğin her sektöre uygulanması zorunluluğu, turizm sektöründe yeni bir planlama ve programlama ihtiyacını ortaya çıkarmıştır (Forsyth, 1997: 270). Hükümetlerin turizm politikalarındaki aksaklıklar, hükümet ile yerel halk arasındaki iletişim eksikliği ve yönetimsel hatalar turizm sektöründe sürdürülebilirliğin önemini gündeme getirmiştir (Berry ve Ladkin, 1997: 433). Turizm sektöründe sürdürülebilirliğin yaygınlaştırılması ve sorunların ortadan kaldırılması amacıyla çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiştir (UNEP/WTO, 2005: 17). Bu uygulamalar, aşağıda sırasıyla açıklanmıştır (UNEP/WTO, 2005: 17).

İzleme: Ülkelerin sürdürülebilir turizm hedefleri kapsamında, ülke bazında sürdürülebilirlik çalışmaları Dünya Turizm Örgütü tarafından takip edilir ve olası sorunlar belirlenir (UNEP, 2012, s.10).

Kontrol: Ülkelerin belirli dönemler neticesinde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin rapor edilerek Dünya Turizm Örgütüne sunulması ve belirlenen sorunların çözülmeye çalışılması amaçlanır (UNEP, 2012, s.10).

Lisanslama: Ülkelerin kendi bünyesinde turizmde hizmet veren turistik işletmelerinin, seyahat acentelerinin ve diğer paydaşlarının gerçekleştirdikleri programlar, belirli kriterlere göre derecelendirilerek, sürdürülebilir lisans belgesi verilir (UNEP, 2012: 10). Lisanslama genellikle çevrenin ve yerel halkın korunması, ekonomide eşitliğin sağlanması ve kültürel kimliğin korunması gibi temel hususlarda gerçekleştirilir.

Gönüllü Sertifikasyon: Bu sertifikasyon, çevresel sorumluluklarını gerçekleştirdiğini taahhüt eden turistik işletme ve acentelere uygulanan bir programdır (Bowman, 2011: 269; Sasidharan, Sirakaya ve Kerstetter, 2002: 161).

Sertifikasyon genellikle; gönüllü üye olma, logo, resmi düzenlemelerle uyumlu olan kriterler, ilan etmek şartıyla sürdürülebilir kalkınmaya uyum gösterme, değerlendirme ve gözlem, üyelik ve aidatlar unsurlarını kapsar (Honey ve Rome, 2001: 51).

3.1. Dünyada Sürdürülebilir Turizm Sertifikasyonları ve Uygulamaları

Küresel ısınma, çevre kirliliğinin gün geçtikçe artış göstermesi, bilinçsiz enerji tüketimi ve insanların çevre konusundaki farkındalığının artmasıyla çevresel problemler ön plana çıkmaya başlamıştır. Turizm faaliyetlerinin çevreye olan zararlarının azaltılması için ulusal ve uluslararası mevzuatta

çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların neticesinde, çevresel farkındalık artış göstermiş ve mevcut uygulamaların iyileştirilmesi için gönüllülük esasına dayalı çeşitli çevresel sertifika programları ortaya çıkmıştır (UNEP, 1998: 5). Bu farkındalık ile birlikte çevrenin korunmasını benimseyen çeşitli eko-standardizasyon aracı olan etiketler, geliştirilmeye başlanmıştır. Bu amaçla geliştirilen etiketlerden biri olan, eko pazarlama amacıyla Dünya’da ve Türkiye’de oldukça yaygın kullanım alanına sahip olan eko etiketler, gıda ve tüketim ürünlerini içeren gönüllü etiketleme sistemlerini kapsamaktadır. (Şişman Aydın, 2019: 41; Gössling ve Buckley, 2016: 1). Sürdürülebilir turizm uygulamaları ile turizm sektöründen sağlanan faydalar, en yüksek düzeye çıkarılır ve bu faydanın elde edilmesine olanak sunan kaynaklar olabildiğince korunur ve geliştirilir (Bahar ve diğerleri, 2015: 196). Bu süreçte dünyanın çeşitli bölgelerinde çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Şanlıöz Özgen, Dilek, Türksöy ve Kaygalak Çelebi, 2016: 219). Dünya çapında turizm sektöründe 150’den fazla kalite etiketi hali hazırda kullanılmaktadır. Bu kapsamda sırasıyla Dünya’da uygulanan sürdürülebilir turizm uygulamalarına yer verilecektir.

3.1.1. Yaklaşık Sıfır Enerjili Oteller Projesi

Günümüzde yenilenemeyen enerji kaynaklarının hızla tükenmesi, insanların enerji tasarrufuna yönelimini artırmış ve yenilenebilir enerji kullanımının önem kazanmasını sağlamıştır. Toplumun bilinçlenmesi ile “Neredeyse Sıfır Enerjili Binalar” ve “Net Sıfır Enerjili Binalar” gibi kavramlar ön plana çıkmıştır (Aydın ve Aydın, 2016: 37). Avrupa Birliği tarafından yürütülmekte olan “neredeyse sıfır enerjili binalar” uygulaması ile konaklama sektöründe “Neredeyse Sıfır Enerjili Oteller Projesi” gerçekleştirilmiştir (Tsoutsos, Tournaki, Santos ve Vercellotti, 2013: 231). Bu proje ile otelcilik sektöründe yer alan işletmelerin enerji tüketimini azaltması, yeşil enerji teknolojilerine yönelimlerinin artması, belirlenen otellerin sıfıra yakın enerji tüketimi seviyesinde hizmet vermeleri esas alınarak, otelcilik sektöründe büyük ölçekli önlemlerin alınması ve gerekli onarımların yapılması ile sektörde rekabet gücünün artması amaçlanmaktadır (Tsoutsos ve diğerleri, 2013: 230). Bu otellere, özel teknik alanında ve enerji alanında iyileştirmelerin yapılması için personellere kapasite geliştirme tavsiyelerinin verilmesi, onlara yol gösterecek eğitimler ile birtakım bilgiler sunulmuştur. Bununla birlikte otellerin enerji verimliliği temelinde, en uygun çözüm yolları belirlemeleri için ücretsiz online yol gösterici kılavuzlar oluşturulmuştur (UNWTO, 2018: 53). Projenin uygulanmasıyla; birincil enerji tüketiminde ortalama %63’lük bir azalma görülmüş, oteller bu kapsamda kapasite geliştirme çalışmalarına yönelmiş, sunulan online kılavuzlar ile oteller neredeyse sıfır

enerjili binalara dönüşmeye başlamış ve toplumda ortaya çıkan farkındalık eylemleriyle turistlerin ve yerel halkın bu konuya olan bilinci ve desteği artış göstermiştir (UNWTO, 2018: 55).

3.1.2. Amerika İçin Sürdürülebilir Destinasyonlar İttifakı

2014 yılında özel ve kamu kurumlarının ortaklığıyla oluşturulan “Amerika İçin Sürdürülebilir Destinasyonlar İttifakı” Karayipler’de ve Orta Amerika’da yer alan turizm destinasyonlarında toplumdaki hayatın iyileştirilmesi, bölgenin ekonomik yapısının canlandırılması, doğal ve kültürel varlıkların korunması için oluşturulmuş bir girişim faaliyetidir (<http://www.tourism4development2017.org>, 2023). Proje, Amerika’da turizmin etkin olduğu iki bölge olan Karayipler ve Orta Amerika’yı kapsar. Bu bölgeler deniz ekosistemleri, biyoçeşitlilik ve iklim değişikliği konusunda oldukça duyarlıdır. Bölgeler, uygun olmayan bir şekilde yönetildiği takdirde; turizm faaliyetleri bölgede ekosistemlerin zarar görmesine, ekonomik sıkıntılara ve kültürel geleneklerin kaybolmasına sebep olabilir. Bu kapsamda, Karayipler ve Latin Amerika’da yer alan destinasyonların rekabet edebilirlik seviyesini artırmak için çalışmalar yürütülerek, özellikle kıyı bölgeleri ve turistler için popüler hale gelen; Antigua ve Barbuda, Aruba, Bahamalar, Barbados, Dominik, Honduras, Jamaika, Kitts ve Nevis, Nikaragua, Panama, Riviera Maya olmak üzere on bir destinasyon seçilmiştir (Sustainable Travel International, 2020). Projenin uygulanmasıyla; turizm sektöründe sürdürülebilirlik konusunda farkındalık artış göstermiş, otel yöneticilerine, çalışanlara ve sektördeki paydaşlara sürdürülebilirlik temelinde çeşitli eğitim programları sunulmuş ve istihdam olanakları yaratılmıştır (UNWTO, 2018: 99-100).

3.1.3. Dubai Sürdürülebilir Turizm Girişimi

Dubai’nin ekonomik kalkınmasında rolü olan en önemli sektörlerden biri turizmdir. Dubai sürdürülebilirlik ilkelerini turizm sektörüne adaptasyonunu sağlayarak; turizm sektörünün sürdürülebilirliğini artırmayı ve yenilenebilir enerji kullanımını benimsemektedir. Bu kapsamda, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkı sağlamak için “Dubai Sürdürülebilir Turizm Girişimi” oluşturulmuştur. Bu girişimle birlikte, sektörde geleceğe yönelik düzenlemelere yol gösterilmesi ve karbon ayak izinin azaltılması için sınırlı kaynakların verimli ve etkin bir şekilde kullanılması hedeflenmektedir. Bu proje ile turizmde sürdürülebilirliğin sağlanması için enerji verimliliği, çevrenin korunması, sektörden katılımların artırılması, toplumda farkındalığın oluşturulması ve bu konuda eğitimler verilmesi hedeflenir (UNWTO, 2018: 103). Projenin uygulanmasıyla; elektrik ve su tüketiminde

maliyet bazında oldukça yüksek tasarruf elde edilmiş, yerel ürünlerin tüketimi artırılarak KOBİ'lere destek sağlanmış, yerel istihdam olanakları artırılmış ve personellerin verimliliğinin yükselmesiyle toplumsal fayda sağlanmıştır (UNWTO, 2018: 106).

3.1.4. Eko Etiketler

Eko-etiketler, turizm ürünleri ve üretim yöntemlerinde, hizmetlerdeki ve çevresel süreçteki çevreye zarar veren çalışmaların azaltılmasını temel alan, turizm bölgelerindeki çevre kalitesinin iyileştirilmesini benimseyen piyasa tabanlı bir araç olarak görülmektedir (Kozak ve Nield, 2004: 141). Turizmde eko-etiket, turizm bölgeleri için çevresel kalite etiketleri ve turizm sağlayıcıları için çevresel performans etiketleri olmak üzere iki temel kategoride incelenmiştir. Örneğin, Avrupa'da temiz plajları ele alan Mavi Bayrak, turizm sektöründe çevresel kalite etiketlerine örnek olarak verilirken; daha az enerji tüketimini esas alan ve çevreye en az zararı veren ürünleri içeren Avrupa Birliği Ecolabel turizm sektöründe çevresel performans etiketlerine örnek olarak verilebilir (Buckley, 2001: 20). Dünya'da geliştirilmiş çok sayıda ve farklı özelliklere sahip eko etiketler yer almaktadır. Bu eko etiketlere örnek olarak aşağıda, Avrupa Birliği çevre etiketi (Ecolabel) ve sürdürülebilir turizm sertifikası (Travelife) açıklanmıştır.

Şekil 6.2. Avrupa Birliği Çevre Etiketi

Kaynak: Yıldız, 2018, s. 32.

Avrupa Birliği Çevre Etiketi, bir çiçek amblemi ile simgelenmiştir ve bu etiket, üretim ve tüketim araçlarının çevreye duyarlı ve doğa dostu olduğunu ifade eder. Bu eko-etiket, tüketicilerin çevre dostu ürün ve hizmetleri ayırt edebilmelerini sağlar (Yıldız, 2018: 32).

Şekil 6.3. Sürdürülebilir Turizm Sertifikası (Travelife)

Kaynak: <https://travelifestaybetter.com/>

Travelife, enerji ve su tasarrufunu ele alan, sosyal ve çevresel etkileri yöneterek sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlayan, konaklama tesisleri ve oteller için oluşturulmuş uluslararası bir sertifikasyon programıdır (<http://www.travelifecollection.com/abouttravelife>, 2014). Bu programda; enerji yönetimi, yenilenebilir enerji, atık su yönetimi, atıkların azaltılması, biyoçeşitlilik, konaklama tesislerinin sunduğu olanaklar (kapı ve pencereler açıldığında klimaların otomatik kapanması, daha az çarşaf ve havlu kullanımı için müşterileri bilinçlendirici işaretlerin duvara asılması vb.) gibi detaylı bir inceleme süreci bulunmaktadır (<http://www.travelifecollection.com/abouttravelife>, 2014).

3.1.5. CittaSlow

1999 yılında İtalya’da oluşturulan, sürdürülebilir turizm ve kalkınmayı benimseyen şehir yönetimine sahip, nüfusu 50.000’i geçmeyen kentler birliğine denilmektedir (CittaSlow Türkiye, 2020). CittaSlow; yaşam tarzının, sakinliğin ve yerel özelliklerin ortadan kaldırılmasını engellemek için “Slow food” hareketi ile ortaya çıkmış bir birliktir. Bu birliğe üye olunabilmesi için ilgili ölçütlerden en az 50 puan alınması gerekir (CittaSlow, 2020).

3.1.6. PAN (Protect Area Networks) Parks

PAN Parks, “Korunan Alanlar Ağı Parkları” olarak adlandırılacak “PAN Parks” bir sertifikasyon programıdır. Bu program, Avrupa’da korunan alanlar arasında bir ağ oluşturmayı ele almaktadır. PAN Parks, Dünya Doğal Hayatı Koruma Fonu ile Almanya merkezli bir seyahat acentesi olan Molecaten Grubu tarafından 1999’da oluşturulmuştur ve bu program, kâr amacı gütmeyen bir kurum olan Hollanda merkezli PAN Parks kuruluşu tarafından yürütülür (Honey ve Rome, 2001: 93). PAN parks; doğal ve kültürel çevrenin korunması, doğal zenginliklerin ve ekolojik süreçlerin korunması, ziyaretçi yönetimi, sürdürülebilir turizmin ilerlemesi için

oluşturulan düzenlemeleri ile korunan alanın bulunduğu bölgedeki halkın ekonomik, sosyal ve kültürel kaynaklarının sürekliliğini amaçlamaktadır (Honey ve Rome, 2001: 93).

3.1.7. VISIT (The European Voluntary Initiative for Sustainability in Tourism)

VISIT, Avrupa'daki eko-etiketlerin; iş birliğini ve turizm sektörünün sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla oluşturulmuştur. 2004'te oluşturulan VISIT, genellikle turizm sektöründe faaliyetine devam eden konaklama sektörünü sertifikalandıran ulusal programları kapsar (Hamele, Haas, Kusters, Hammerl, Proctor, Pils ve Ouwehand, 2004: 19). Bu program; turizmde eko etiketlerin başarı elde etmesini, eko etiketlerin uygulanabilirliğini ve sorumlu olmasını temel almaktadır (Hamele ve diğerleri, 2004: 19).

3.2. Türkiye'de Sürdürülebilir Turizm Sertifikasyonları ve Uygulamaları

Dünyanın en çok turist çeken ülkelerinden biri olan Türkiye'de, turizmin gelişimi konusunda toplumun bilinçlenmesiyle çevre konusundaki farkındalık ortaya çıkmış ve bu doğrultuda araştırmalar yapılarak, uygulamalar gerçekleştirilmiştir (Şanlıöz Özgen ve diğerleri, 2016: 251). Turizm işletmeleri, turizmin çevrede yarattığı zararları minimize edebilmek ve turizm pazarından daha fazla pay elde edebilmek için çevre dostu yaklaşımlara yönelmeye başlamıştır (Kızılırmak, 2012: 4). Bu turizm işletmelerine, Kültür ve Turizm Bakanlığı veya farklı kurumlar tarafından çeşitli belgeler verilir ve bu belgeler, konaklama işletmelerinin hizmet kalitesini yükseltmekte ve işletmelerde rekabet gücünü ortaya koymaktadır (Şanlıöz Özgen ve diğerleri, 2016: 96-97). Bu amaçla Türkiye'de birçok çalışma gerçekleştirilmiştir ve bu sürdürülebilir turizm uygulamalarına aşağıda sırasıyla yer verilecektir.

3.2.1. Çevreye Duyarlılık Kampanyası (Yeşil Yıldız)

Yeşil yıldız 1993'den itibaren uygulanan, çevrenin korunmasını, toplumda çevresel bilincin geliştirilmesini, turizm işletmelerinin çevresel farkındalığı esas alan çevre dostu anlayışın teşvik edilerek özendirilmesi için geliştirilmiş bir çevre etiketidir. Bu etiket, istenilen nitelikleri taşıyan konaklama tesislerine Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından verilmektedir. Çevresel farkındalığı ele alan bu etiket; konaklama işletmelerinin yatırım aşamasından başlayarak çevre dostu olarak projelendirilmesi, su ve enerji tasarrufu, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artırılması, tesislerin çevre ile adaptasyonun sağlanması, çevreye duyarlılık eğitimlerinin

verilmesi gibi konuları kapsar (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2020).

Şekil 6. 4. Yeşil Yıldız Belgesi

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, 2020.

3.2.2. Beyaz Yıldız

Turizm Otelciler Federasyonu (TUROFED), dünyadaki en önemli problemlerden biri olan çevre kirliliği ve küresel ısınmanın sebep olduğu çevresel sorunları dikkate alan Beyaz Yıldız, 2010'dan itibaren uygulanmaya başlamıştır (TÜROFED 2023). Johnson Diversey, Electrolux ve Grundfos tarafından desteklenen “Beyaz Yıldız” projesi, çevrenin ve kaynakların korunmasına katkı sunmak için işletmelerdeki su, elektrik, enerji, kimyasal ve katı atık miktarının azaltılmasını, çevreye ve doğal kaynaklara verilen zararların minimize edilmesini amaçlamaktadır (<http://www.havuzsauna.com/detay.asp?y=843>, 2023).

Şekil 6.5. Beyaz Yıldız Logosu

Kaynak: TÜROFED, 2012.

3.2.3. Yeşillenen Oteller (Greening Hotels)

2009 yılında TUROB ve Bureau Veritas iş birliği ile Dünya Su Forumu'ndaki katılımcılara yönelik olarak oluşturulan yeşillenen oteller sertifikası programı, turizm sektörünün sürdürülebilirlik ilkeleri açısından değerlendirildiği, çevresel farkındalığın oluşturulması ve turizm işletmelerinin çevreye olan zararlarının en aza indirgenmesini temel almaktadır. Bu sertifikası programı, "Oteller yeşilleniyor, doğa ve işletmeler birlikte kazanıyor!" sloganıyla ortaya çıkmış ve popülerlik kazanmıştır (TÜSİAD, 2012: 64).

Turizmde Sürdürülebilir Geleceğe Giden Yol...

Şekil 6.6: Yeşillenen Oteller Logosu

Kaynak: <https://surdurulebilirlik.com.tr/motivasyon/yesillenen-oteller/>, 2023.

3.2.4. Mavi Bayrak (Blue Flag)

Avrupa Topluluğu ülkelerinde 1987'den itibaren uygulanmaya başlanan, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı tarafından desteklenen Türkiye Çevre Eğitim Vakfı tarafından yürütülen Blue Flag projesi, Türkiye'de 1993 yılında uygulanmaya başlamıştır. Bu proje; yüzme amacı ile kullanılan göl ve deniz suları için gerekli kalite standartlarını belirleyen mikrobiyolojik parametreleri ve zorunlu hükümleri sağlayan plaj ve marinalarda bulunmaktadır (T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mavi Bayrak Hakkında Genel Bilgiler 2023).

Şekil 6.6. Mavi Bayrak Logosu

Kaynak: <http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx>, 2023.

3.2.5. Yeşil Anahtar (Green Key)

Yeşil anahtar, çevrenin korunmasına yönelik girişimlere ödül vererek destekleyen, iklim değişikliğinin önlenmesi ve sürdürülebilir turizme katkı sunmayı amaçlayan uluslararası bir eko etiket programıdır. Bu program kâr amacı gütmemekte ve hükümetlerden bağımsız olarak çalışmalarını yürütmektedir. Bununla birlikte yeşil anahtar, Dünya Turizm Örgütü ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı tarafından desteklenir. Yeşil anahtar eko etiketi, Türkiye’de 59 tane yer almaktadır ve bu eko etiket, her yıl yenilenir (Green Key, 2015).

Şekil 6.7. Yeşil Anahtar Logosu

Kaynak: http://www.turcev.org.tr/v2/icerikDetay.aspx?icerik_id=94, 2023.

3.3. Türkiye’de Uygulanan/Uygulanmakta Olan Sürdürülebilir Turizm Projeleri

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomisinde temel yapıtaşlarından biri olan turizm sektöründe, sürdürülebilirlik çalışmaları giderek yaygınlaşmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye’de ulusal ve/veya uluslararası ortaklıklarla yürütülmekte olan sürdürülebilir turizm projeleri yer almaktadır. Bu projelerden bazılarını aşağıda değinilmiştir.

3.3.1. Mardin Sürdürülebilir Turizm Projesi

Bu proje Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Programı IPA kapsamında AB ve Türkiye tarafından finanse edilmektedir. Bu projede Mardin’in hem yurt içine hem de yurtdışında tanıtımı için kampanyalar yürütülmüştür (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2015a). Proje kapsamında Eski Mardin’in fiziksel yapısı restore edilmiş, “Birinci Cadde” restore edilerek yeni görünüme adapte olması için standart tabela, kepenk ve tente sistemi kullanılmıştır. 2000’de UNESCO Geçici Miras Listesine girmiş olan Mardin’in “UNESCO

Dünya Miras Listesi” ne girmesi için çalışmalar yürütülmektedir (Rekabetçi Sektörler Programı, 2015: 2).

3.3.2. Kaçkar Dağları Milli Parkı’nda Sürdürülebilir Turizmi Geliştirme Projesi

Kaçkar dağları; Rize’ye 68 km, Çamlıhemşin’e 18 km uzaklıkta bulunmaktadır. Bu dağlar hem Türkiye’nin hem de dünyanın önemli alanlarından birini oluşturmaktadır (T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2015b). 2016 yılında Kaçkar dağlarında hayata geçirilen bu proje, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının AB ile yürütmekte olduğu “Bölgesel Rekabet Edebilirlik Programı” kapsamında AB fonu ile desteklenmiştir (Yeğen, 2007: 110). Bu projenin amacı; Kaçkar dağlarının uluslararası standartlara ulaşması, Dünya Milli Park Ağı’na entegrasyonunun sağlanması ve bu bölgenin PAN Parks özelliğine sahip olarak ve doğal dengesi korunarak turizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir (International Consulting Expertise, 2016: 28).

3.3.3. Gediz Deltası’nın Koruma Durumunun İyileştirilmesi İçin Bölge Yerleşkelerinde Sürdürülebilir Turizmin Oluşturulması Projesi

Doğa Derneği tarafından Sasalı Belediyesi, Seyrek Belediyesi ve Ege Doğal Yaşamı Koruma Derneği’nin ortaklığı ile yürütülen bu proje 02/2007-01/2008 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Proje, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın iş birliği ile gerçekleştirilmiştir (Doğa Derneği, 2008, s. 10). Projenin hedefini; Seyrek ve Sasalı Belediye’inde yaşayan yerel halk, işsiz genç kadınlar, bölgede bulunan sivil toplum kuruluşları, karar verici birimler ve deltaya gelen ziyaretçiler oluşturur. Bu proje kapsamında; bölgede yürütülen turizm faaliyetlerinin planlanmasının ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için yerel yönetim modeli kurulmuş, İzmir’in Sasalı Belediyesinde evler ve kahvehaneler restore edilmiş, Gediz Deltasının doğası hakkında bilgilendirme programları, reklamlar ve tanıtım çalışmaları yürütülmüş, Seyrek ve Sasalı Belediyesinde yaşayan kadınlar ve işsiz gençler için el işleri ve bilgisayar kursları verilmiştir (Doğa Derneği, 2015: 7-13)

4. Sonuç

Günümüzde küresel ısınma, kaynakların hızla tükenmesi, çevreye zarar veren hizmetlerin her geçen gün artış göstermesi toplumdaki insanların çevresel konulara yönelmelerine zemin hazırlamıştır. Toplumdaki insanların bu farkındalık ile çevresel duyarlılıkları artmış, çevrenin önem kazandığı

sektörlerden biri olan turizmde de sürdürülebilirlik ön plana çıkmıştır. Sürdürülebilir turizm, mevcut çevresel turizm kaynaklarının bugünün turizm gereksinimlerinin karşılanması ve bu gereksinimlerin gelecek nesillere de aktarılmasını kapsar. Bununla birlikte; mevcut kültürel ve çevresel bütünlüğün korunması, biyolojik çeşitliliğin korunması, turizmde sürdürülebilirliğin ve büyümenin devam etmesi hedeflenmektedir.

Sürdürülebilir turizm faaliyetlerinin temel amaçlarını; ekonomide sürdürülebilirliğin sağlanması, yerel toplumların sosyal refahının sağlanması ve bu toplumların mevcut tarihi ve kültürel zenginliklerin korunması, kaynak verimliliğinin sağlanması; havanın, suyun ve toprak kirliliğinin azaltılması, turistlerin ve turizm çalışmalarının yarattığı atıkların en aza indirgenmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda çalışmada, sürdürülebilir turizm kavramı ve gelişimi, sürdürülebilir turizmin amaçları, sürdürülebilir turizmin sağladığı faydalar ve yarattığı fırsatlar, sürdürülebilir turizmin ilkeleri sunulmuştur. Ayrıca Dünya’da sürdürülebilir turizm uygulamaları olan; yaklaşık sıfır enerjili oteller projesi, Amerika için sürdürülebilir destinasyonlar ittifakı, Dubai sürdürülebilir turizm girişimi, eko etiketler, CittaSlow, PAN Parks, VISIT örnek olarak açıklanmıştır. Türkiye’deki sürdürülebilir turizm uygulamalarına örnek olarak; yeşil yıldız, beyaz yıldız, yeşillenen oteller, mavi bayrak ve yeşil anahtar anlatılmıştır. Türkiye’de uygulanan ya da uygulanmakta olan sürdürülebilir turizm projelerinden; Mardin sürdürülebilir turizm projesi, Kaçkar Dağları Milli Parkı’nda sürdürülebilir turizmi geliştirme projesi ve Gediz Deltası’nın koruma durumunun iyileştirilmesi için bölge yerleşkelerinde sürdürülebilir turizmin oluşturulması projesi örnek olarak verilmiş ve açıklanmıştır.

KAYNAKÇA

- Akış, S. (1999). Sürdürülebilir turizm ve Türkiye. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 36-46.
- Aydın, Ç. ve Aydın, C. (2016). *Konaklama sektöründe enerji kullanımı ve sıfır enerjili binalar kavramı* [Öz]. VIII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresinde sunulan bildiri. (s. 34-47). Nevşehir: Bizim Büro Matbaacılık ve Basımevi.
- Bahar, O., Samırkaş, M. ve Çelik, N. (2015). *Farklı boyutlarıyla sürdürülebilir turizm*. Muğla: Süre Yayınevi.
- Berry, S. ve Ladkin, A. (1997). Sustainable tourism: A regional perspective. *Tourism Management*, 18(7), 433-440.
- Beyaz Yıldız Çevre Programı Kriterleri (2012). *TUROFED*. Erişim adresi (26 Kasım 2023): <http://www.turofed.org.tr/PDF/uyePDFler/pdfLink-be-yaz-yildiz-ce.pdf>.
- Bircan, I., Ülker, H.I., Güneş, G. ve Karakoç, G. (2010). Tourism destination sustainability and non-governmental organizations (NGOs): A case study of Bepazarı, Turkey. *Journal of Educational Travel*, 1(1), 17-32.
- Bowman, K.S. (2011). Sustainable tourism certification and state capacity: Keep it local, simple and fuzzy. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 5(3), 269-281.
- Buckley, R.C. (2001). Major Issues in Tourism Ecolabelling. X. Font ve R. C. Buckley (Ed.). *In tourism ecolabelling: Certification and promotion of sustainable management*, UK: CABI Publishing.
- Butler, R. W. (1993). Tourism -an evolutionary perspective. In J.G. Nelson, R.W. Butler ve G. Wall (Ed.). *In Tourism and sustainable development: Monitoring, planning and managing*, (s. 27-44). Waterloo, Ontario: University of Waterloo/ Department of Geography Publication.
- Butler, R. W. (1999). Sustainable tourism: A state-of-the-art review. *Tourism geographies*, 1(1), 7-25.
- Cittaslow Türkiye Cittaslow Felsefesi, (2020). Erişim adresi (20 Kasım 2023): <https://cittaslowturkiye.org/tr/cittaslow-hareketi/>
- Demirbulat, Ö. G. ve Dinç, N. T. (2017). Sürdürülebilir turizm konulu lisansüstü tezlerin bibliyometrik profili. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 14(2), 20-30.
- Doğa Derneği (2008). *Gediz Delta'sında bir yıl*. İzmir: Emre Ofset.
- Doğa Derneği (2015) *Gediz Deltası yönetim planı doğa derneği faaliyet raporu: 2007-2009*. Ankara: Doğa Derneği Yayınları.
- Dünya Turizm Örgütü (1998). *Guide for local authorities on developing sustainable tourism/prepared and written by Edward Inskeep*. Erişim adresi (26 Kasım 2023): <https://digitallibrary.un.org/record/1492762>

- Forsyth, T. (1997). Environmental responsibility and business regulation: The case of sustainable tourism. *The Geographical Journal*, 163(3), 270-280.
- Garrod, B. ve Fyall, A. (1998). Beyond the rhetoric of sustainable tourism?. *Tourism management*, 19(3), 199-212.
- Gössling, S. ve Buckley, R. (2016). Carbon labels in tourism: Persuasive communication?. *Journal of Cleaner Production*, 111, 1-29. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2014.08.067>
- Green Key/Criteria-Hotels. Erişim adresi (26 Kasım 2023): <http://www.green-key.org/menu/green-key-history>.
- Hamele, H., Haas, E., Kusters, N., Hammerl, M., Proctor, J., Pils, M. ve Ouwehand, M. (2004). *The VISIT Initiative: Tourism Eco-labelling in Europe-Moving the Market towards*. Sustainability.
- Holden, A. (2008). *Environment and tourism*. London: Routledge
- Honey, M. ve Rome, A. (2001). *Protecting paradise: Certification programs for sustainable tourism and ecotourism*. Washington, DC: Institute for Policy Studies.
- International Consulting Expertise (ICE). (2016). *İyme, rekabetçi sektörler programı haber bülteni*. Kaçkar Dağları Milli Parkı AB Standartları ile Şahlanacak.
- Jeronen, E. (2020). *Sustainable development in encyclopedia of sustainable management*. Cham: Springer International Publishing.
- Kahraman, N. ve Türkay, O. (2006). Turizm ve çevre. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Kızırlırmak, İ. (2012). Dünyada ve Türkiye'deki turizm işletmelerinde çevre korumaya yönelik uygulamalar: Amacı ve önemi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 1-12.
- Kozak, M. ve Nield, K. (2004). The role of quality and eco-labelling systems in destination benchmarking. *Journal of Sustainable Tourism*, 12(2), 138-148.
- Kuter, N. ve Ünal, H. E. (2009). Sürdürülebilirlik kapsamında ekoturizmin çevresel, ekonomik ve sosyo-kültürel etkileri. *Kastamonu University Journal of Forestry Faculty*, 9(2), 146-156.
- Liu, Z. (2003). Sustainable tourism development: A critique. *Journal of sustainable tourism*, 11(6), 459-475.
- Mavi Bayrak Türkiye (2023). Erişim adresi (19 Kasım 2023): <http://www.mavibayrak.org.tr/tr/Default.aspx>
- Rekabetçi Sektörler Programı (2015). *Mardin turizm stratejik planı 2014-2023*. Mardin.
- Sasidharan, V. Sirakaya, E. ve Kerstetter, E. (2002). Developing countries and tourism ecolabes. *Tourism Management*, 23(9), 155-171.

- Sustainable Development Knowledge Platform (2018). *United Nations conference on sustainable development rio+20*. [Öz]. Erişim adresi: <https://sustainabledevelopment.un.org/rio20>
- Süzer, Ö. ve Doğdubay, M. (2022). Sürdürülebilir turizm hareketliliğinde yerel gıdaların önemi ve rekabet avantajı (kavramsal bir analiz). *Safran Kültür ve Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 255-269.
- Swarbrooke, J. (1999). *Sustainable tourism management*. Wallingford, UK: CABI Publishing.
- Şahinoğlu Yayla, Ş. (2021). *Sürdürülebilir turizm projelerinin bölgesel kalkınmadaki rolü*. (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Erişim adresi: <http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/ET002995.pdf>
- Şanlıöz Özgen, H. K., Dilek, S. E., Türksoy, S. S. ve Kaygalak Çelebi, S. (2016). *Sürdürülebilir turizm yönetimi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Şişman Aydın, G. (2019). Eko-Etiketleme ve Türkiye çevre etiketi. *Harran Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, 4(1), 40-47.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü (2020). *Çevreye duyarlılık kampanyası (yeşil yıldız)*. Erişim adresi (26 Kasım 2023): <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11596/cevreye-duyarlilik-kampanyasi-ye-sil-yildiz.html>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü. *Mavi bayrak hakkında genel bilgiler* (2023). Erişim adresi (25 Kasım 2023): <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11570/mavi-bayrak-hakkinda-genel-bilgiler.html>
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015a). *Mardin'de sürdürülebilir turizm projesi*. Erişim adresi (26 Kasım 2023): <https://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/mardinde-surdurulebilir-turizm-projesi/2153>
- T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015b). Kaçkar dağları milli parkı, bakanlığımız rekabetçi sektörler programıyla şahlanacak. *Anahtar Dergisi*, 324.
- Torres-Delgado, A. ve López Palomeque, F. (2012). The growth and spread of the concept of sustainable tourism: the contribution of institutional initiatives to tourism policy. *Tourism Management Perspectives*, 4, 1-10.
- TÜROFED. (2012). *Beyaz yıldız çevre programı kriterleri*. TÜROFED
- TÜROFED (2023). <http://www.turofed.org.tr/PDF/uyePDFler/pdfLink-be-yaz-yildiz-ce.pdf>,
- Tsoutsos, T., Tournaki, S., Santos, C. ve Vercellotti, R. (2013). "Nearly zero energy buildings application in Mediterranean hotels. *Energy Procedia*, (42), 230-238.

- TUSİAD (2012). Sürdürülebilir turizm. (Yayın No. TÜSİAD-T/2012-09/531) Erişim adresi: <https://tusiad.org/tr/yayinlar/raporlar/item/6030-surdurulebilir-turizm>
- Turizm sektörü “beyaz yıldız” ile parlıyor”(2009). (2008, 5 Aralık). Erişim adresi (25 Kasım 2023): <http://www.havuzsauna.com/detay.asp>
- UNEP (1998). *Ecolabels in the tourism industry*. UNEP.
- UNEP/ WTO. (2005). *Making tourism more sustainable: A guide for policy makers*, World Tourism Organization.
- United Nations World Tourism Organization (2011). Tourism and sustainability. (7 Kasım 2014) Erişim adresi: <http://dtxtq4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/docpdf/sustainability.pdf>.
- United Nations World Tourism Organization (2018). *Tourism for development volume II: Good practices*. Madrid: UNWTO.
- UNEP, U. (2012). *Tourism in the green economy-background report*. Madrid: UNWTO.
- Yeğen, Y. (2007). *Çevre ve ekoturizm. Ekodiyalog projesi*. Ankara: Mattek Matbaacılık Basım.
- Yeşil anahtar ödülü, Türkiye Çevre Eğitim Vakfı (2023). (2019, 4 Ocak). Erişim adresi (23 Kasım 2023): http://www.turcev.org.tr/v2/icerikDetay.aspx?icerik_id=94
- Yeşillenen oteller (Greening hotels). (2020, 13 Eylül). Erişim adresi (26 Kasım 2023): <https://surdurulebilirlik.com.tr/motivasyon/yesillenen-oteller/>
- Yıldız, B. (2018). *Eko etiketlerin tüketici davranışları üzerindeki etkileri: Buzdolabı eko etiketlerinin konjoint analizi ile incelenmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Edirne: Trakya Üniversitesi S.B.E Erişim Adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sustainable destinations alliance for the America. (2018, 12 Aralık). Erişim adresi (25 Kasım 2023): <http://www.tourism4development2017.org/solution/s/sustainable-destinations-alliance-americas/>
- Travelife. (2016, 5 Aralık). Erişim adresi (24 Kasım 2023): <https://travelifes-taybetter.com/>
- What is travelife?. (2014,4 Ekim). Erişim adresi (22 Kasım 2023): <http://www.travelifecollection.com/about-travelife/> (ErişimTarihi:).